

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Deres ref.:
Vår ref.: 17/7151-3
Saksbehandler: Karl Kristian Rådahl Kirchhoff
Dato: 12.06.2017

Innspill til Høring om forslag til ny Generell del av læreplanverket for grunnopplæringen

HelseDirektoratet takker for anledningen til å komme med innspill til Høring om forslag til ny Generell del av læreplanverket for grunnopplæringen. I det følgende presenteres to typer innspill. Først gis det tekstinns spill knyttet til det faglige innhold, deretter gis det mer generelle språklige innspill til teksten.

Del 1: Faglige innspill til teksten

Til kapittel 1. Opplæringens verdigrunnlag

Forslag til ny setning: *«I tillegg skal elevene utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger til å mestre livet og ta vare på seg selv.»*

Forslag til plassering: *«Gjennom opplæringen skal elevene tilegne seg verdier som gir retning for deres livsutfoldelse, og de skal forberedes til å bli kloke og handlekraftige samfunnsborgere. I tillegg skal elevene utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger til å mestre livet og ta vare på seg selv. Disse verdiene er grunnmuren i skolens virksomhet, og skolen må ivareta og gjøre dem levende gjennom kunnskapsformidling, holdningsarbeid og i møte med hver enkelt elev.»*

Begrunnelse: I forbindelse med at livsmestring og folkehelse nå skal fremheves som et overgripende tema i overordnet del, og opplæringslovens § 1-1 5 ledd understreker at elevene skal kunne mestre livene sine, bør dette hentes opp i verdigrunnlaget.

Til kapittel 1.1 Menneskeverdet

Forslag om flytting og endring av tekst: Følgende to setninger flyttes til «2.6.1 Folkehelse og livsmestring» og omformuleres noe: *«Når elever lærer å mestre sitt eget liv, utvikler de selvtillit og en trygg identitet som setter dem i stand til å fortsette å vokse mentalt, følelsesmessig og sosialt. Skolens oppgave er å støtte hver elev slik at den enkelte opplever livet som trygt og meningsfylt.»*

Forslag til endret tekst: *«Når elever opplever mestring og tilhørighet, utvikler de selvtillit og en trygg identitet som setter dem i stand til å fortsette å vokse mentalt, følelsesmessig og sosialt. Skolens oppgave er å gi hver elev kunnskap, ferdigheter og erfaringer, som kan bidra til at livet oppleves trygt og meningsfylt.»* Teksten bør innlede «2.6.1 Folkehelse og livsmestring». (Se innspill om dette kapittel nedenfor.)

Begrunnelse: Dette er en beskrivelse av menneskelig psykologi, utvikling av mestring og god livskvalitet, mer enn en normativ beskrivelse av «menneskeverdet».

HelseDirektoratet

Avdeling barne- og ungdomshelse

Karl Kristian Rådahl Kirchhoff, tlf.: +4791009608

Postboks 7000 St. Olavs plass, 0130 Oslo • Besøksadresse: Universitetsgata 2, Oslo • Tlf.: 810 20 050

Faks: 24 16 30 01 • Org.nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helseDirektoratet.no

Til kapittel 2.2. Sosial læring og utvikling

Forslag til sletting: Slette setningen «*Elevene har selv et ansvar for å bidra til et godt fellesskap og miljø.*»

Begrunnelse: Setningen peker rett på elevene og ikke på temaet: hva skolen skal gjøre for å bidra til «*elevenes sosiale læring og utvikling*».

Forslag til ny setning: Følgende setning legges til på slutten av første avsnitt: «*Skolen skal legge til rette for at andre arenaer enn undervisningen også bidrar til å fremme elevenes sosiale læring på en trygg måte. Blant annet er måltidet viktig som sosial og kulturell arena.*»

Begrunnelse: Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold (2017–2021)¹ understreker i pkt. 1.3 skolens ansvar for å bruke måltidet til sosial læring og sette av tid til å utnytte måltidet som en sosial og kulturell arena.

Til kapittel 3.2 Et inkluderende læringsmiljø

Forslag til endring av tekst: Endre følgende setning: «*Alle ansatte på skolen har ansvaret for å fremme læring, helse og trivsel på klasse- og skolenivå, og for å forebygge mobbing og krenkelser.*»

Forslag til endret tekst: «*Alle ansatte på skolen har ansvar for å arbeide systematisk med trivsel, trygghet og inkludering på klasse- og skolenivå, og for å forebygge mobbing og krenkelser.*»

Begrunnelse: Samsvarer bedre med det nye kapittel 9 A i opplæringsloven som gir aktivitetsplikt.

Forslag til ny setning: I andre avsnitt bør følgende setning legges til (understreket):

Forslag til plassering i avsnittet: «*Et raust og støttende læringsmiljø er grunnlaget for en positiv kultur der elevene oppmuntres og stimuleres til faglig og sosial utvikling. Føler elevene seg utrygge eller redde, kan det hemme læringen deres. Trygge læringsmiljøer utvikles og opprettholdes av tydelige og omsorgsfulle voksne. Elever som opplever vold, overgrep eller omsorgssvikt har et særlig behov for voksne som ser, spør, melder og gir støtte til å søke nødvendig hjelp fra relevante tjenester, dersom et godt læringsgrunnlag skal fremmes. Alle ansatte på skolen har ansvaret for å fremme læring, helse og trivsel på klasse- og skolenivå, og for å forebygge mobbing og krenkelser. I arbeidet med å utvikle et inkluderende og inspirerende læringsmiljø skal mangfold anerkjennes som en ressurs som fremmer kunnskap om og forståelse for forskjeller.*»

Begrunnelse: I henhold til Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021) bør det vurderes om det ikke skal særskilt nevnes i generell del at skolen har et melde- og støtteansvar.

Til kapittel 2.5 Å lære å lære

Forslag til endring av setning: Endre følgende setning: «*Ambisjonen om å utvikle evnen til livslang læring hos alle elever krever derfor koordinert samarbeid mellom lærerne, slik at elevene hele tiden kan utvikle seg til selvstendige og reflekterte lærende mennesker.*»

Forslag til endret tekst: «*Ambisjonen om å utvikle evnen til livslang læring hos alle elever krever derfor koordinert samarbeid mellom lærerne, og øvrige ansatte tilknyttet skolen, slik at elevene hele tiden kan utvikle seg til selvstendige, mestrende og reflekterte lærende mennesker.*»

Begrunnelse: Å inkludere andre ansatte ved skolen, så som for eksempel skolehelsetjenesten og PP-tjenesten er nødvendig for å bygge et lag rundt eleven. Å inkludere mestrende peker frem mot livsmestringskapittelet.

¹ [Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold \(2017–2021\)](#) s. 34.

Til kapittel 2.6.1 Folkehelse og livsmestring

Da dette kapitlet er særlig viktig for å ivareta skolens ansvar for å fremme god helse og forebygging har vi her en rekke konkrete endringsforslag. Disse er både av faglig og mer språklig art, men behandles under ett av praktiske hensyn.

Nytt første avsnitt: Jf. innspill til 1.1 over. Vi foreslår følgende som nytt innledningsavsnitt: «*Når elever opplever mestring og tilhørighet, utvikler de selvtillit og en trygg identitet som setter dem i stand til å fortsette å vokse mentalt, følelsesmessig og sosialt. Skolens oppgave er å gi hver elev kunnskap, ferdigheter og erfaringer, som kan bidra til at livet oppleves trygt og meningsfylt.*

Begrunnelse: Utdyper mestringsaspektet i tema.

Forslag: Endre teksten i følgende setninger: «*Alle mennesker må kunne gjøre ansvarlige livsvalg som bidrar til livskvalitet og en god fremtid. Temaet folkehelse og livsmestring skal bidra til at elevene utvikler kompetanse som fremmer elevenes helse og gjør dem i stand til å håndtere ulike utfordringer i livet.*»

Forslag til endret tekst: «*Temaet folkehelse og livsmestring skal bidra til at elevene utvikler kompetanse som fremmer elevenes psykiske og fysiske helse og gir dem mulighet til å ta ansvarlige livsvalg, oppleve god livskvalitet og håndtere ulike utfordringer i livet.*»

Begrunnelse: Momentene hører naturlig sammen. I tillegg bør begrepsparet psykisk og fysisk helse aksentueres, særlig fordi skolen legger mye av grunnlaget. For senere fysisk helse gjennom for eksempel matvaner og fysisk aktivitet. For psykisk helse gjennom å gi gode mestringsstrategier, trygge rammer og kompetanser som kan gjøre det enklere å mestre eget liv.

Slette setning: «*Elevene skal lære å mestre hverdagen og få støtte til å oppleve livet som meningsfylt.*»

Begrunnelse: En overflødig gjentakelse av avsnittet over.

Forslag til to nye setninger: «*Skolen må legge til rette for at elevene kan innarbeide helsefremmende levevaner knyttet til områder som fysisk aktivitet, kosthold og rus. Til dette hører praktiske ferdigheter for å mestre livet, styrke selvbildet og ta vare på seg selv.*»

Begrunnelse: Skolen er en sentral arena for senere levevaner og skal undervisningen være helsefremmende, må den fremme gode levevaner for elevene.² Nærmere ni av ti 6-åringer

² Dette er erfaring fra for eksempel tobakksforebygging (Jøsendal, O., Aarø, L.E., Torsheim, T. & Rasbash J. (2005). Evaluation of the school-based smoking-prevention program "BE smokeFREE". Scandinavian Journal of Psychology, 46, 189–199.) og i arbeid knyttet til rusforebygging og fremming av psykisk helse (Skre et. al. (2007) "Mestring hos ungdom: Validering av en norsk oversettelse av Adolescent Coping Orientation for Problem Experiences" i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 44, nummer 3, 2007, side 236-247. Referanser til: Compas, B. E. (1987). Coping with stress during childhood and adolescence. Psychological Bulletin, 101, 393–403 og Recklitis, C. J. & Noams, G. G. (1999). Clinical and developmental perspectives on adolescent coping. Child Psychiatry and Human Development, 30, 87–101.) Dette betyr at grunnutdanningen bidrar til å danne vaner. Forskning har vist at fysisk aktivitet har en positiv sammenheng med bedre psykisk helse og trivsel gjennom bedret selvbilde og nærere forhold til familie og jevnaldrende. I tillegg er involvering i risikoatferd også mindre hos barn og unge som var fysisk aktive. (Iannotti, R. J., Janssen, I., Haug, E., Kololo, H., Annaheim, B., & Borraccino, A. (2009). Interrelationships of adolescent physical activity, screen-based sedentary behaviour, and social and psychological health. Int. J. Public Health, 54(2), 191-198.) Fysisk aktivitet har positiv sammenheng med konsentrasjon, generell helse og sosial fungering. (Le Menestrel, S., & Perkins, D. F. (2007). An Overview of How Sports, Out-of-School

oppfyller de nasjonale minimumsanbefalingene om 60 minutters for fysisk aktivitet for barn og unge. Aktiviteten skal være variert og intensiteten både moderat og hard. Blant femtenåringene er det kun halvparten som oppfyller minimumsanbefalingene. Aktivitetsnivået synker dermed kraftig i barne- og skoleårene. Skolen er en sentral arena for å gi alle barn regelmessig fysisk aktivitet. En rekke forsøk i skolen viser at regelmessig fysisk aktivitet innvirker positivt på i den praktiske og daglige skolehverdagen. Ut ifra et folkehelseperspektiv vil dette være sentralt, samtidig finnes det omfattende dokumentasjon for at barn som er fysisk aktive presterer bedre i skolen.³ Videre er skolen en arena som gjennom en rekke fag (bl.a. kroppsøving, fysisk aktivitet, mat og helse) kan gi elevene god praktiske kunnskaper om kropp og utvikle nødvendige fysiske ferdigheter og derigjennom styrke selvbildet og gjøre elevene robustere. Dette vil være sentralt i en hverdag hvor det er relativt stor kroppspress. For å utjevne sosiale forskjeller i aktivitetsnivået er skolen en sentral arena. Eksemplene kosthold og rus peker på andre områder der skolen må gi elevene et godt grunnlag for å møte utfordringer senere i livet.

Forslag til ny setning: I innledningen til tredje avsnitt foreslås følgende setning: «*Elevene skal få kunnskap om viktige forutsetninger for god helse og livskvalitet.*»

Begrunnelse: Er et grunnleggende premiss for tilegnelse av Health Litteracy og bør nevnes.⁴

Forslag til nye ord: «*Stress*» bør inkluderes i rekken av utfordringer som nevnes i det som med vårt forslag blir siste avsnitt. Helse bør kvalifisere av begrepsparet «*fysisk og psykisk.*» I tillegg bør «*mellommenneskelige relasjoner*» og «*digitale vaner*» fremheves.

Forslag til endret setning: «*Utfordringer knyttet til områder som fysisk og psykisk helse, seksualitet, rusmidler, medier, stress, mellommenneskelige relasjoner, forbruk og personlig økonomi angår oss alle.*»

Begrunnelse: Stress er en svært viktig faktor i ungdomstiden og henger sammen med selvrappporterte helseutfordringer.⁵ Psykisk og fysisk helse er viktige presiseringer av helsebegrepet og mellommenneskelige relasjoner får frem det sosiale aspektet ved psykisk helse. Digitale vaner er viktig i forbindelse med selvbilde og evne til å ta vare på seg selv.

Time, and Youth Well-Being Can and Do Intersect. *New Directions for Youth Development* 115, 13-25.) Forskning har også vist at skoleprestasjoner ikke blir svekket dersom timetallet med fysisk aktivitet eller kroppsøving i uka øker, på bekostning av timetallet i andre fag. (François Trudeau, Roy J Shephard (2008) Physical education, school physical activity, school sports and academic performance. *Int. J. Behav. Nutr. Phys. Act.*). Viktig er også gode kostvaner, fordi de henger sammen med bedre skoleprestasjoner, konsentrasjon og bedret psykisk helse. (Samdal O, Haug E, Slåtten H et al. (2008) *Evalueringssrapport – Fysisk aktivitet og måltider*. Bergen: HEMIL-senteret).

³ Centers for Disease Control and Prevention (2010) The association between school based physical activity, including physical education, and academic performance. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services

⁴ Jf. Kunnskapsoppsummering foretatt av forsker Jon Ivar Elstad ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). [Utdanning og helseulikheter – Problemstillinger og forskningsfunn](#) og den mulige effekten av «health literacy», e.g. Nutbeam, D. [Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century](#) (2000), Jorm. [Mental health literacy: empowering the community to take action for better mental health](#) (2012) og Kilgour et al. “[Health literacy in schools: prioritising health and well-being issues through the curriculum.](#)” Se også artikkelen [Sats bredt på psykisk helse i barnehagen og skolen](#) i Kunnskapsdepartementets internmagasin Aktuell analyse.

⁵ [Ungdata 2016. Nasjonale resultater](#)

Forslag til nytt ord: «*helsefremmende*» bør inkluderes som adjektiv til miljø, som understreket i følgende setning: «*For å få til dette er det nødvendig at skolen skaper et helsefremmende miljø som er preget av trygghet, toleranse og åpenhet.*»

Forslag til flytting: De to siste avsnittene bør bytte plass.

Begrunnelse: Gir en utvikling i kapitlet fra det generelle til mer konkrete momenter.

Oppsummert forslag til tekst for 2.6.1 Folkehelse og livsmestring med alle endringsforslag:

«Når elever opplever mestring og tilhørighet, utvikler de selvtillit og en trygg identitet som setter dem i stand til å fortsette å vokse mentalt, følelsesmessig og sosialt. Skolens oppgave er å gi hver elev kunnskap, ferdigheter og erfaringer, som kan bidra til at livet oppleves trygt og meningsfylt.

Temaet folkehelse og livsmestring skal bidra til at elevene utvikler kompetanse som fremmer elevenes psykiske og fysiske helse og gir dem mulighet til å ta ansvarlige livsvalg, oppleve god livskvalitet og håndtere ulike utfordringer i livet. Skolen må legge til rette for at elevene kan innarbeide helsefremmende levevaner knyttet til områder som kosthold, fysisk aktivitet og rus. Til dette hører praktiske ferdigheter for å mestre livet og ta vare på seg selv.

Elevene skal få kunnskap om viktige forutsetninger for god helse og livskvalitet. Elevene skal øve på å sette ord på og håndtere sine egne følelser, relasjoner og handlingsmønstre. De skal lære å sette grenser og respektere andres, utvikle et positivt selvbilde, og delta i et faglig og sosialt fellesskap som gir tilhørighet. For å få til dette er det nødvendig at skolen skaper et helsefremmende miljø som er preget av trygghet, toleranse og åpenhet.

Utfordringer knyttet til områder som fysisk og psykisk helse, seksualitet, rusmidler, medier, digitale vaner, stress, mellommenneskelige relasjoner, forbruk og personlig økonomi angår oss alle. I barne- og ungdomsårene er utvikling av selvtillit, selvrespekt og en trygg identitet særlig avgjørende. Barn og unge behøver et forutsigbart oppvekstmiljø med trygge rammer og gode rollemodeller der de kan diskutere og forholde seg til vanskelige spørsmål.»

Til kapittel 3.3 Profesjonsfellesskap og skoleutvikling

Forslag til ny tekst: Følgende setninger foreslås tatt inn i tredje avsnitt: «*Lærere må være oppmerksom på forhold også utenfor skolen som kan hindre læring og god utvikling hos den enkelte elev (kognitive vansker, psykiske helse- og rusmiddelproblem hos eleven eller hos elevens omsorgsgivere – og søke råd, hjelp og støtte av andre ved behov (som f.eks. skolehelsetjenesten, helsestasjon for ungdom, og PPT). Det kan også innebære som tidligere nevnt å melde fra til barnevernet evt. politiet).*»

Forslag til plassering av ny tekst: En lærer er en rollemodell som skal skape trygghet, og lose elevene i deres ferd gjennom opplæringen. Læreren er avgjørende for et læringsmiljø som motiverer og bidrar til at elevene lærer og utvikler seg. Det krever at læreren har omsorg for den enkelte elev. Det innebærer også å hjelpe elever som tar dårlige valg, ikke føler seg inkludert, eller når de strever med å lære det som er ønsket og forventet. Lærere må være oppmerksom på forhold også utenfor skolen som kan hindre læring og god utvikling hos den enkelte elev (kognitive vansker, psykiske helse- og rusmiddelproblem hos eleven eller hos elevens omsorgsgivere – og søke råd, hjelp og støtte av andre ved behov (som f.eks. skolehelsetjenesten, helsestasjon for ungdom, og PPT). Det kan også innebære som tidligere nevnt å melde fra til barnevernet evt. politiet). Ved å arbeide for samhold og tilhørighet blant elevene skal læreren bidra til å utvikle en kultur for læring og gi elevene faglig og emosjonell støtte.

Begrunnelse: Viktig med tanke på samarbeid og koordinering med andre aktører enn lærerne.

Del 2: Språklige tekstinnspill

Til kapittel 1.1. Menneskeverdet

Forslag til nytt ord: I følgende setning foreslås «*ser*», her understreket: «*Når lærere ser, viser omsorg for elevene og tar dem på alvor, anerkjennes menneskeverdet som en grunnleggende verdi for skolen og samfunnet.*»

Forslag til nytt ord: I følgende setning foreslås «*anerkjent*», her understreket: «*Den enkelte elev har krav på å bli anerkjent, verdsatt og behandlet likeverdig ut fra den enkeltes forutsetninger og behov, uten å bli utsatt for diskriminering.*»

Til kapittel 1.6 Demokrati og medvirkning

Tillegg til tekst: I følgende setning foreslås «*bli sett som selvstendige individer*», her understreket: «*Skolen skal gi elevene mulighet til å bli sett som selvstendige individer, medvirke og å lære hva demokrati betyr i praksis.*»

Til kapittel 2.1 Dannelse og helhetlig kompetanse

Forslag til nytt ord: I følgende setning foreslås «*bakgrunn*», her understreket: «*Alle elever kommer til skolen som unike individer med forskjellig bakgrunn og erfaringer. En meningsfylt skolehverdag er avgjørende for å sikre alle barn og unge en god oppvekst.*»

Til kapittel 2.2. Sosial læring og utvikling

Forslag til endring av ord: I første avsnitt kan det vurderes å skrive «*psykososial læring*», istedenfor «*sosial læring*».

Forslag til nytt ord: I følgende setning foreslås «*spisepausene*», her understreket: «*Elevens identitet og selvbilde, meninger og holdninger blir til i et sosialt samspill. I skolesammenheng skjer sosial læring både i undervisningen, i friminuttene, i spisepausene, på skoleveien, på skoleturer og i forbindelse med andre aktiviteter.*»

Forslag til nytt ord: I følgende setning foreslås «*følelser*», her understreket: «*Skolen skal fremme et læringsmiljø der det er rom for at elevene kan sette ord på sine egne tanker, følelser og erfaringer og lytte til andres ideer og kunnskap.*»

Forslag til endring av tekst: Endre teksten i følgende setning: «*I møte med elevene skal lærerne fremme kommunikasjon og samarbeid som gir elevene mot og trygghet til å ytre sine meninger og si fra når de er uenige.*»

Forslag til endret tekst: «*Lærerne skal kommunisere og samarbeide på en måte som gir elevene mot og trygghet til å ytre sine meninger og si fra når de er uenige.*»

Begrunnelse: Setningen fremstod som uklar. Hva betyr «fremme» i denne sammenheng?

Forslag: Endre teksten i følgende setning: «*Elevenes sosiale utvikling har betydning for fellesskapet på skolen.*»

Forslag til endret tekst: «*Fellesskapet på skolen har betydning for elevenes sosiale utvikling.*»

Begrunnelse: Antar dette var den egentlige meningen, med tanke på konteksten.

Tillegg til tekst: I følgende setning foreslås «*mottar tilbakemeldinger,*», her understreket: «*Et læringsmiljø der elevene blir vist tillit, møter positive forventninger, mottar tilbakemeldinger og får ansvar, fremmer engasjert og ansvarlig deltakelse.*»

Til kapittel 2.6.3 Bærekraftig utvikling

Forslag: Foreslår at følgende setning bygges ut med ett ord og et eksempel, her understreket: «*Sammenhengene mellom teknologiutvikling, miljøutfordringer, etisk bevissthet og miljøvennlig praksis står sentralt i dette temaet. Målet er å gjøre elevene i stand til å drøfte og ta reflekterte valg om hva som er nødvendig for en bærekraftig utvikling for alle, blant annet når det gjelder forbruk og matsvinn.*»

Til kapittel 3.3 Profesjonsfellesskap og skoleutvikling

Teksttillegg til setning: I følgende setning foreslås «*mellom de ulike aktørene på skolen*», her understreket: «*Godt og systematisk samarbeid mellom nivåene i opplæringsløpet, mellom de ulike aktørene på skolen og mellom skole og hjem, bidrar til å lette overgangen mellom de ulike trinnene.*»

Vennlig hilsen

Ellen Margrethe Carlsen e.f.
avdelingsdirektør

Karl Kristian Rådahl Kirchhoff
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk